

زبان فارسی در آکراین

احمد امیری خراسانی*

مقدمه

بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و اعلام استقلال جمهوری‌های آن، جمهوری اسلامی ایران سعی در ایجاد روابط فرهنگی با آنها کرد. یکی از جمهوری‌های تازه استقلال یافته، کشور آکراین است که در حال حاضر روابط ایران با آن در مورد مسائل مورد علاقه دو کشور رو به افزایش است. مسئولان فرهنگی کشور از جمله «شورای گسترش زبان و ادبیات فارسی» نیز بر نشر و گسترش زبان فارسی و اعزام مدرس به این جمهوری‌ها، از جمله آکراین همت نموده‌اند و چندسالی است که تدریس و گسترش زبان فارسی در این کشور، با جدیت پیگیری می‌شود و با توجه به زمینه مساعد و علاقه وافر مردم این مرز و بوم، به ویژه دانشگاهیان، به مسائل شرق‌شناسی، و در رأس آنها ایران و زبان فارسی، مناسب است که دورنمایی از وضع موجود زبان فارسی ارائه شود تا بلکه روزنه‌ای باشد برای توجه بیشتر و سرمایه‌گذاری مناسب مسئولان، که چنین نیز انتظار می‌رود. چنانچه با استمرار کار و نظم و پشتکار در این مورد عمل شود، در آینده شاهد ایجاد یکی از مراکز فعال زبان فارسی خواهیم بود که می‌تواند محمل فرهنگ و آداب ایرانی و اسلامی در این منطقه از جهان قرار گیرد که اگرچه از کشورهای اروپای شرقی محسوب می‌شود، ولی با توجه به منطقه جغرافیایی و خاک و سرزمین، از آن با

* عضو هیئت علمی دانشگاه شهید باهنر کرمان، استاد اعزالی به آکراین.

عنوان «قلب قاره اروپا» نام می‌برند.

در این نوشتار، ابتدا برای آشنایی بیشتر و بهتر با اکراین و پیشینه تاریخی آن، لازم است مختصری از وضعیت جغرافیایی، سیاسی، اجتماعی، و... این کشور ذکر شود، سپس اشاره مختصری به سابقه مطالعات ایران‌شناسی در این سرزمین خواهد آمد و آنگاه به اصل بحث که وضعیت آموزش زبان فارسی در این کشور است، خواهیم پرداخت. در پایان، نیز تحت عنوان فرجام سخن، چند راهکار و پیشنهاد به عنوان نتیجه‌گیری بحث ارائه می‌شود.

معرفی اجمالی کشور اکراین

اکراین، دومین کشور بزرگ اروپا، پس از روسیه، به حساب می‌آید که در شمال دریای سیاه قرار گرفته و با کشورهای بلاروس، روسیه، رومانی، مولداوی، لهستان، مجارستان و اسلوواکی همسایه است و از طریق دریای سیاه با ترکیه، بلغارستان و گرجستان مرز مشترک دریایی دارد.

اکراین پس از انقلاب روسیه در اکتبر سال ۱۹۱۷ یکی از جماهیر سوسیالیستی شد تا این‌که پس از فروپاشی شوروی، در تاریخ ۲۴/۸/۹۱ به استقلال رسید. شایان ذکر است که اکراین حتی در زمانی که جزو اتحاد شوروی به شمار می‌رفت، واجد حق رأی در سازمان ملل متحد بود و از ۲۴ اکتبر ۱۹۴۵ م عضو این سازمان محسوب می‌شود.

مساحت این کشور ۶۰۳۷۰۰ کیلومتر مربع است و از لحاظ تقسیمات کشوری، از یک جمهوری خودمختار و ۲۴ استان تشکیل شده است. جمعیت این کشور بین سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۵ در حدود ۵۲ میلیون نفر بود، ولی با توجه به رشد منفی جمعیت، بر اساس سرشماری انجام شده در سال ۱۹۹۹ م جمعیت این کشور ۴۹ میلیون نفر اعلام شد. پایتخت آن کی‌یف نیز دو و نیم میلیون نفر جمعیت دارد. این کشور در ۱۶ جولای سال ۱۹۹۰ م حق حاکمیت ملی و در ۲۴ اوت ۱۹۹۱ م استقلال کامل خویش را به دست آورد. امور اجرایی کشور به عهده رئیس جمهور است که هر پنج سال از طریق انتخابات عمومی و رأی مستقیم مردم برگزیده می‌شود.

مردم اکراین، از نژاد اسلاو شرقی‌اند و روس‌ها که بیش از یک‌پنجم جمعیت اکراین را تشکیل می‌دهند، بزرگ‌ترین اقلیت نژادی کشور به حساب می‌آیند. دین این کشور مسیحیت و مذاهب عمده آن به ترتیب ارتدکس، که بیشترین جمعیت اکراین را به خود

اختصاص داده، و سپس کاتولیک، که ساکنان نواحی غرب کشور پیرو آن هستند. پیروان سایر دین‌ها از قبیل، یهودیت و اسلام اقلیت‌هایی کوچک‌ترند.

اگرچه آمار رسمی از مسلمانان اکراین موجود نیست، ولی رقم تقریبی آنان دو میلیون نفر برآورد شده است که عمدتاً در شبه‌جزیره خود مختار کریمه واقع در جنوب اکراین، در کنار دریای سیاه، و اندکی نیز در شهرهای دیگر هستند و عمدتاً از اقوام تاتار، داغستانی و آذربایجانی‌اند. آذری‌ها شیعه اثنی‌عشری و بقیه اهل سنت‌اند. دین اسلام توسط ترکان عثمانی و بازرگانان کشورهای شرقی وارد اکراین شد.

زبان مردم اکراین از گروه زبان‌های اسلاوهای شرقی است و شباهت زیادی به زبان روسی دارد. به عبارت دیگر، لغات مورد استفاده در زبان اکراینی بیشتر برگرفته از زبان لهستانی است، ولی دستور زبان آن مانند زبان روسی است. در این کشور، پس از زبان اکراینی زبان روسی بیشترین رواج را دارد. اخیراً با هدف انسجام بخشیدن به زبان و فرهنگ اکراینی اهمیت بیشتری به زبان اکراینی داده می‌شود که این امر باعث بروز اختلافاتی میان اوکراینی‌ها و روس‌ها از یک‌سر و دو کشور روسیه و اکراین از سوی دیگر شده است. الفبای زبان اکراینی، نظیر زبان روسی سیریلیک و تفاوت میان این دو زبان اندک است.^۱

پیشینه مطالعات ایران‌شناسی و زبان فارسی در اکراین

سابقه مطالعات ایران‌شناسی در اکراین به آغاز قرن نوزدهم می‌رسد. در سال ۱۸۲۹ م برای نخستین بار کرسی زبان فارسی در دانشگاه خارکف تأسیس شد و تصدی آن به یکی از برجسته‌ترین ایران‌شناسان قرن نوزدهم روسیه، یعنی برنارد دورن، واگذار گردید. در همان هنگام، در مدرسه ریشلیو در آدسا به تدریس زبان فارسی اقدام شد، و پس از مدتی رکود، در اواخر قرن نوزدهم، کریمسکی مکتب ایران‌شناسی اکراین را پایه‌گذاری کرد.^۲

همان‌گونه که ذکر شد، حیات مجدد سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور اکراین، به سال‌های اخیر، یعنی به بعد از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و اعلام استقلال این کشور

۱. اکراین در یک نگاه (گزارش خبری سفارت جمهوری اسلامی ایران در اکراین)، کی‌بف، بهمن‌ماه ۱۳۷۹ ش.

۲. نگاهی به ایران‌شناسی و ایران‌شناسان کشورهای مشترک‌المنافع و فقناز، الهامه مفتاح و وهاب‌ولی، انتشارات

بین‌المللی الهدی، ۱۳۷۲ چ، ص ۱۴۱.

برمی‌گردد. بر همین اساس عمدهٔ مباحث این نوشتار پیرامون آموزش زبان فارسی در مراکزی از این کشور است که در دههٔ اخیر شکل گرفته و در حال گسترش است. در اینجا به اختصار به معرفی مراکز آموزش زبان فارسی و کم و کیف آنها در این کشور اشاره می‌شود.

آموزش زبان فارسی در کی‌یف

۱. دانشگاه دولتی شوچنکو. این دانشگاه که معتبرترین و از قدیم‌ترین دانشگاه‌های اکرین، است در شهر کی‌یف، مرکز کشور اکرین قرار دارد. دانشگاه شوچنکو در سال ۱۸۳۴ م تأسیس شد و اولین رئیس آن آقای ماکسیموویچ بوده که در رشتهٔ تاریخ و زبان‌شناسی تخصص داشته است. این دانشگاه هجده دانشکده دارد که قدیم‌ترین آنها، دانشکدهٔ فلسفه و حقوق است. تدریس زبان‌های شرقی در دانشگاه شوچنکو از سال ۱۹۰۰ م به صورت پراکنده آغاز شد و از سال ۱۹۶۰ م تاکنون هر سال به طور پیوسته، زبان عربی و چینی تدریس شده است.

بعد از فروپاشی شوروی، از سال ۱۹۹۲ م، تدریس دیگر زبان‌های شرقی، به ویژه فارسی، نیز آغاز شده است، به طوری که اکنون در حدود بیست رشته راجع به زبان و ادبیات کشورهای مختلف تدریس می‌شود.

تاکنون بیست نفر دانش‌آموختهٔ زبان فارسی از این دانشگاه فارغ‌التحصیل شده‌اند که تاریخ فارغ‌التحصیلی اولین گروه آنها ۱۹۹۷ بوده است.

دانشجویان رشتهٔ زبان فارسی که به عنوان مترجم یا ایران‌شناس فارغ‌التحصیل می‌شوند، زبان فارسی را به منزلهٔ زبان اول شرقی خود - در کنار سایر زبان‌های زندهٔ دنیا - انتخاب می‌کنند.

شعبهٔ زبان فارسی در دانشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

در حال حاضر، دو دورهٔ دانشجویی در این دانشگاه در حال تحصیل‌اند، یکی دانشجویان سال دوم که دوازده نفرند، و دیگری دانشجویان سال چهارم که تعدادشان ده نفر است. دو خانم اکرایتی فارغ‌التحصیل همین دانشگاه به اضافهٔ استاد اعزازی از ایران به امر تدریس فارسی در این دانشگاه اشتغال دارند. اخیراً بخش شرق‌شناسی این دانشگاه اقدام به جذب تعداد دیگری استاد در این زمینه کرده است و قرار است از سال آینده، هر سال در این رشته دانشجوی پذیرفته شود.

۲. مؤسسهٔ روابط بین‌الملل وابسته به دانشگاه شوچنکو. این مؤسسه چه از نظر ساختمان و امکانات و چه از نظر طبقات دانشجویی، از مراکز آموزشی پیشرفته و مرفه

کی‌یف است. دانشجویانی که در این مؤسسه زبان فارسی می‌آموزند، جمعاً شش نفر هستند که در سال دوم رشته اقتصاد بین‌الملل مشغول تحصیل‌اند. زبان خارجی اول آنها فارسی، و زبان دومشان انگلیسی است. مدرسان زبان فارسی این مؤسسه، یکی خانمی ایرانی فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد زبان آلمانی است که به علت شغل همسرش در اکراین، ساکن کی‌یف شده است، و دیگری هم یک نفر مدرس روس است. طبق گفته مسئولان، در این مؤسسه تدریس فارسی هفته‌ای ده ساعت و با مطالبی همچون جغرافیای ایران، بریده روزنامه‌های فارسی، مطالب اقتصادی، ترجمه از فارسی به روسی و بالعکس، و... صورت می‌گیرد. سه جلسه دستور زبان فارسی و دو جلسه درس‌های جنبی نیز تدریس می‌شود. هر چهارشنبه سمینار برگزار است و دانشجویان راجع به اخبار ایران مقاله می‌نویسند و گزارش می‌دهند.

این مؤسسه تاکنون یک دوره فارغ‌التحصیل زبان فارسی در مقطع کارشناسی رشته دیپلماتیک داشته است. این مؤسسه از امکانات خوبی برخوردار است و به عنوان نمونه، کلاس درس فارسی آن به آزمایشگاه، تلویزیون، نوار، و... مجهز است که هر دانشجو می‌تواند به تنهایی از آنها استفاده کند.

۳. دانشکده دولتی زبان‌شناسی. بنا به گفته مسئولان این دانشکده، تدریس و آموزش زبان فارسی در آن از سال ۱۹۹۷ آغاز شده است. یکی از رشته‌های این دانشکده رشته مترجمی و ایران‌شناسی است. دانشجویان رشته مترجمی و ایران‌شناسی در سه مقطع یا سال درس می‌خوانند.

در این دانشکده رشته‌های تحصیلی دیگری نیز وجود دارد که در آنها زبان فارسی زبان دوم خارجی به حساب می‌آید و تدریس می‌شود:

الف. رشته مترجمی ترکی و ترکی‌شناسی که چهار نفر دانشجو در سال چهارم این رشته مشغول تحصیل‌اند.

ب. رشته مترجمی عربی و عربی‌شناسی با دوازده دانشجو که در حال حاضر سال چهارم تحصیلی خود را می‌گذرانند. در این رشته، عربی و ترکی زبان اول، انگلیسی زبان دوم و فارسی زبان سوم به حساب می‌آید. تحصیل زبان انگلیسی برای همه آنها اجباری است و این دو گروه فارسی را به عنوان زبان دوم شرقی، بعد از ترکی و عربی، می‌خوانند. مدرسانی که در این دانشگاه تدریس می‌کنند، غالباً تحصیل کرده مسکو و با دانشگاه‌های اکراین‌اند. سه نفر استاد اکراینی و دو نفر از دانشجویان ایرانی مشغول به

تحصیل در کی‌یف، در امر تدریس زبان فارسی، با این دانشگاه همکاری دارند. امسال بر اساس دستور وزارت آموزش کشور اکراین، اولین المپیاد زبان‌های شرقی، از جمله زبان فارسی در این دانشکده برگزار شد که از تمام مراکز فارسی‌آموز و در مقاطع مختلف شرکت‌کننده داشت. در پایان جوایزی از طرف سفارتخانه‌های کشورهای صاحب آموزش زبان، به دانشجویان برگزیده اهدا گردید که این امر باعث کشش و جذب دانشجویان به زبان آن کشورها شد.

۴. دانشگاه خصوصی خاچاطوریان. این دانشگاه، در کنار سایر رشته‌هایش، دو گروه دانشجوی دارد که در ارتباط با رشته تحصیلمان زبان فارسی را می‌خوانند:

الف. گروه حقوق و روابط بین‌الملل که ده دانشجو در سال سوم دارد.

ب. گروه مترجمی و زبان‌شناسی که شامل دو گروه است. یک گروه هفده نفره و یک گروه ده نفره که در سال چهارم درس می‌خوانند. یعنی این دانشگاه جمعاً سی و هفت نفر فارسی‌آموز دارد.

دانشگاه خاچاطوریان در سال ۱۹۹۴ م تأسیس شده و هنوز فارغ‌التحصیل نداده است. زبان‌های شرقی دیگر از جمله عربی، ترکی، چینی، ژاپنی و نیز در این دانشگاه تدریس می‌شوند.

مدرسان زبان فارسی این دانشگاه یکی استادی اکراینی فارغ‌التحصیل دانشگاه شوچنکو، و دیگری یکی از دانشجویان ایرانی است که مشغول به تحصیل در رشته پزشکی در کی‌یف است.

دانشگاه خاچاطوریان به علت خصوصیت بودن، نسبتاً مرفه و دارای امکانات خوبی است. در این دانشگاه مدتی است که المپیاد زبان فارسی برگزار می‌شود.

۵. مدرسه زبان‌های شرقی. این مدرسه، در واقع، مجتمع زبان‌های شرقی است که از کلاس اول تا دیپلم (سال یازدهم) را دارد. به همراه زبان فارسی، شش زبان دیگر شرقی، یعنی چینی، ژاپنی، عربی، ترکی، هندی، و کره‌ای نیز تدریس می‌شود. زبان اجباری آنها انگلیسی است.

در این مدرسه، که شصت و پنج سال از تأسیس آن می‌گذرد، چهل و پنج سال است که زبان چینی و نزدیک به ده سال است که دیگر زبان‌های خاور دور و نزدیک تدریس می‌شوند. از هشت سال پیش نیز در آن تدریس زبان فارسی آغاز شده است. جالب توجه است که در این مدرسه نزدیک به دوست نفر دانش‌آموز از سال اول تا پایان دیپلم

فارسی می‌خوانند. تدوین کتاب در این مدرسه، به عهده خود معلمان است و به گفته خود آنها، روش خاصی برای تدریس زبان فارسی طرح‌ریزی کرده و آن را به آزمایش گذاشته‌اند. از کتاب‌های موجود زبان فارسی که به وسیله مسئولان ایرانی در اختیار آنها قرار گرفته است به دو دلیل نمی‌توانند به طور کامل استفاده کنند. یکی این که کتاب‌های مورد نظر برای کسانی تألیف شده‌اند که زبان فارسی برای آنها زبان خارجی نیست، بلکه زبان مادریشان به حساب می‌آید و بنابراین استفاده از آنها برای دانش‌آموز خارجی مناسب نیست. دوم آنکه، طبق خواسته‌های وزارت آموزش اکراین، کتاب‌های درسی‌ای که مورد استفاده دانش‌آموزان اکراینی قرار می‌گیرد، باید بر اساس زبان اکراینی و شامل یک سری متن‌های خاص باشند که کتاب‌های چاپ ایران فاقد این ویژگی هستند. بنابراین تدوین این‌گونه کتاب‌ها، از وظایفی است که وزارت آموزش آنها، بر آن تأکید دارد. در حال حاضر، در این مدرسه چهار نفر آموزگار زبان فارسی مشغول به کارند که اکراینی هستند و بعضاً از سنت پترزبورگ و یا اکراین فارغ‌التحصیل شده‌اند. چهار سال پیش، در محوطه مدرسه، دانشکده‌ای به نام «دانشکده زبان‌شناسی شرقی و حقوق» گشایش یافت، بنابراین فارغ‌التحصیلان مدرسه، این امکان را پیدا کرده‌اند که بدون خروج از دروازه مدرسه، تحصیلاتشان را در این دانشکده ادامه دهند. با توجه به این که تعداد فارسی‌آموزان این مدرسه زیاد است، از دانشجویان دانشکده مذکور که اکنون سال چهارم هستند نیز در تدریس فارسی استفاده می‌شود. دانش‌آموزان مدرسه زبان‌های شرقی می‌توانند بدون کنکور وارد این دانشکده شوند، در حالی که دانش‌آموزان سایر مدارس باید از طریق کنکور به این دانشکده راه یابند.

در این دانشکده گروهی شش نفره هستند که هفته‌ای پانزده ساعت فارسی می‌خوانند. درس‌های آنها تاریخ زبان فارسی، سبک‌شناسی، زبان فارسی، ترجمه از فارسی به اکراینی و بالعکس، کشورشناسی، فلسفه، تاریخ ادبیات، و... است که عمدتاً به زبان روسی و اکراینی تدریس می‌شوند. در این دانشکده عربی زبان دوم و انگلیسی زبان سوم به حساب می‌آید. استادان این دانشکده سه نفر از کسانی هستند که از سنت پترزبورگ و اکراین فارغ‌التحصیل شده‌اند و یکی از آنها در دوره‌های بازآموزی زبان فارسی در ایران نیز شرکت کرده است. در این مدرسه تاکنون چندبار همیاد زبان‌های مختلف، از جمله زبان

فارسی برگزار شده است.

مستولان مدرسه افرادی بسیار علاقه‌مند، باسواد، فرهنگی و، مهم‌تر از همه، متدین و علاقه‌مند به مذهب‌اند. در این مدرسه، گروه شعر و سرود فارسی تشکیل شده است و به مناسبت تاریخ‌های ملی و جشن‌های ایران از جمله پیروزی انقلاب اسلامی و عید نوروز برنامه‌هایی برگزار می‌شود که در آنها بچه‌ها با میل و علاقه شرکت دارند. به گفته مستولان مدرسه و مطالعه زبان فارسی برای آنها محبوب‌ترین و دلخواه‌ترین درس تلقی می‌شود که با عشق و علاقه وافر بدان می‌پردازند.

در سال گذشته تعداد هجده نفر از دانش‌آموزان کلاس‌های بالای این مدرسه به مدت دو هفته در ایران بودند که این امر تأثیر بسیاری در افزایش عشق و علاقه آنها به زبان و فرهنگ ایرانی داشته است.

در هر یک از مراکزی که تاکنون ذکر شد، اتاقی به نام «اتاق ایران» اختصاص یافته است که از آن به عنوان کلاس درس استفاده می‌شود. این اتاق‌ها به پرچم و نقشه‌های جغرافیایی، مناظری از طبیعت، و تصاویر بزرگان ایران، همراه با نوشته‌های فارسی، شعر و برخی از منابع و کتب لغت و کتاب‌های فارسی و... مزین شده‌اند و در آنها وسایل کمک آموزشی از قبیل تلویزیون، ویدیو، و... نیز وجود دارد.

مدارس و مراکز دولتی و خصوصی دیگری نیز در کویف وجود دارند که تاکنون چندین بار تقاضای تدریس زبان فارسی کرده‌اند که تقاضایشان در دست بررسی و اقدام است.

آموزش زبان فارسی در خارکف

خارکف یکی از استان‌های بزرگ و مهم اکراین است. آموزش شرق‌شناسی در خارکف سابقه طولانی دارد. حتی در نیمه اول قرن هیجدهم میلادی هم در دانشگاه خارکیوسکی کلگیوم زبان عربی باستانی تدریس می‌شده است. شاعر و فیلسوف مشهور آن زمان، گریگوری اسکاوارادا که استاد این دانشگاه بود، بر زبان‌های ترکی و عربی باستانی تسلط کامل داشت. در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، در دانشگاه ملی خارکف تاریخ تمدن، فرهنگ و زبان‌های شرقی تدریس می‌شد. در دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰م، در خارکف دانشکده شرق‌شناسی وجود داشت که شاعران و مترجمان مشهوری همچون واسیلی میسک وترین ماسنکو از آنجا فارغ‌التحصیل شدند. لازم به

ذکر است که واسیلی مییک به زبان فارسی و تاجیکی مسلط بود و آثار شاعران بزرگ از قبیل رودکی، خیام، حافظ و دیگر ستارگان درخشان ادبیات فارسی را مطالعه و ترجمه می‌کرد.

احیای دوباره آموزش زبان فارسی و زبان‌های شرقی دیگر در خارکف در سال ۱۹۹۲ م صورت پذیرفت. در این سال یک دانشگاه شرق‌شناسی و روابط بین‌المللی به اسم دانشگاه پیشین، خارکیوسکی کلگیوم، تأسیس شد. در سال ۱۹۹۷ م در دانشگاه دولتی آموزش و پرورش، به نام اسکاوارادا، تدریس زبان فارسی آغاز شد.^۱

مدرسانی که در این مراکز به تدریس زبان فارسی اشتغال دارند، اکراینی و فارغ‌التحصیل همین کشورند. در کنار آنها، دو نفر ایرانی که یکی از آنها دانشجوی زبان روسی است، نیز در امر آموزش زبان فارسی همکاری دارند.

آموزش زبان فارسی در ادسا

ادسا که در ساحل دریای سیاه قرار دارد از استان‌های مهم اکراین است که در اوایل قرن نوزدهم، بعد از خارکف، در یکی از مدارس آن به نام ریشلیو آموزش زبان فارسی آغاز گردید ولی بعداً با رکود مواجه شد.

در حال حاضر، تدریس زبان فارسی به صورت رسمی در این منطقه رواج ندارد، ولی با نهمیداتی که اندیشیده شده، بستر مناسب جهت آغاز آموزش زبان فارسی به صورت جدی، فراهم شده است، به طوری که تاکنون، از دانشگاه پزشکی ادسا، تعداد یکصد نفر استاد معرفی شده‌اند که در صورت ایجاد مرکز آموزش زبان فارسی در ادسا، بتوانند آموزش زبان فارسی ببینند تا بعد در دانشگاه اوتیورسیتی، که دانشگاهی است دولتی و بین‌المللی و بیشتر رشته‌ها و زبان‌های خارجی در آنجا تدریس می‌شود، آموزش زبان فارسی نیز در کنار سایر زبان‌ها آغاز شود و استادان آموزش‌دیده، به تدریس پردازند. همچنین تاکنون سی نفر هم در سطوح مختلف تحصیلی از دیپلم تا کارشناسی رشته‌های مختلف، برای یادگیری زبان فارسی ثبت نام کرده‌اند. تعداد بازده دبستان نیز در این زمینه تقاضا کرده‌اند که در آنها زبان فارسی از سال اول تا پایان دیپلم آموزش داده شود. به نظر می‌رسد در صورت تحقق این امر، ادسا در آینده یکی از مراکز آموزش زبان

۱. برگرفته از گزارش خانم آهالکوا، مدرس زبان فارسی در خارکف.

آموزش زبان فارسی در کریمه و لووف

دانشگاه ملی تاوریشکی در شهر سیمفروپول، مرکز جمهوری خودمختار کریمه، قرار دارد و در پاییز سال ۱۹۱۸م. تأسیس شده است این دانشگاه که شامل بخش شرق شناسی بود، تاکنون چندین بار به دانشگاه دولتی کریمه تغییر نام داده است. در سال ۱۹۹۲م، در این دانشگاه، دانشکده زبان‌های شرقی گشایش یافت که در آن به جز زبان‌های عربی و ترکی، فارسی نیز تدریس می‌شد.

در حال حاضر، در زیر مجموعه دانشگاه ملی تاوریا، بخش زبان‌های تاتاری و شرقی فعال است و دانشجویان، زبان‌های عربی و ترکی را به عنوان زبان اول، و فارسی را به عنوان زبان دوم، فرا می‌گیرند.

از آغاز سال تحصیلی جدید (سپتامبر ۲۰۰۱م) زبان فارسی در این دانشگاه به عنوان زبان پایه تدریس می‌شود و در مجموع، تعداد کل دانشجویانی که زبان فارسی، را فراخواهند گرفت، تا ۱۴۷ نفر افزایش خواهند یافت. زبان روسی به عنوان زبان کمکی جهت تدریس زبان فارسی در این دانشگاه کاربرد دارد. به گفته مسئولان، این دانشگاه از نیروی متخصص زبان فارسی برخوردار است، از جمله دو پرفسور زبان‌شناسی و یک استاد متخصص دیگر که همه اکرایی‌اند. با توجه به افزایش شمار دانشجویان زبان‌های شرقی در آینده، دانشگاه در نظر دارد در حیطه بخش مذکور، دانشکده زبان‌های شرقی و سپس مؤسسه مربوطه را تأسیس کند.

در شهر لووف نیز دانشگاهی به نام دانشگاه ایوان فرانکو وجود دارد که شامل دانشکده شرق‌شناسی است. از این دانشکده تاکنون چهار نفر فارغ‌التحصیل شده‌اند.

فرجام سخن

در پایان، ضمن بیان برخی از موانع و مشکلات، راهکارهایی به عنوان پیشنهاد و نتیجه این بحث ارائه می‌شود.

۱. مشاهده می‌شود که کشورهای که زبان آنها در اکرین تدریس می‌شود، به صورتی فعال مشغول سرمایه‌گذاری‌اند تا بر رونق آموزش زبان کشور خود بیفزایند و از این راه بتوانند جای پای برای مراحل بعدی فعالیت‌هایشان باز کنند.

تشویق فراوان دانشجویان به یادگیری زبان، اهدای جوایز، ترتیب مسافرت آنها به کشور خود و یا کشورهای دیگر به عنوان گردشگر، بازآموزی، کار علمی به هزینه دولت صاحب‌زبان، ایجاد بازار کار برای دانش‌آموختگان، و... از جمله موارد بسیار مهم در جذب و کشتن دانشجویان جهت یادگیری زبان کشورهای شده است که در زمینه‌های مذکور پیشقدم بوده و سرمایه‌گذاری کرده‌اند. بر همین اساس باید در دانشجویان زبان فارسی نیز ایجاد انگیزه و رغبت کرد. موارد زیر از جمله عوامل مؤثر در این زمینه است:

الف. استاد مناسب و شیوه تدریس خوب و علمی.

ب. وجود منابع و کتبی که دانشجوی به راحتی بداند دسترسی داشته باشد.

پ. تماس مستمر و منظم فارسی‌آموزان با کشور از طریق مسافرت و شرکت در نمایشگاه‌ها، دوره‌های دانش‌افزایی و احیاناً ادامه تحصیل در مقاطع عالی‌تر دانشگاهی.

۲. دانش‌آموختگانی که تاکنون فارسی خوانده و فارغ‌التحصیل شده‌اند و یا در حال حاضر مشغول تحصیل‌اند، لهجه‌ای نامناسب و بد دارند که این امر معلول آن است که مدرسان و استادان آنها عمدتاً افغانی، تاجیکی و یا فارغ‌التحصیلان مسکو و اکراین هستند که برای این امر باید فکری کرد و تمهیدی اندیشید.

۳. متأسفانه، کتاب‌هایی که در دوره‌های مختلف تدریس می‌شوند، بیشتر آفت کتاب‌های چاپ مسکو با خطوط ریز و ناخوانا، پرغلط و اصطلاحات کهنه و قدیمی و بعضاً غیرکاربردی و غیرروزمهره است، که وقتی به صورت کپی و تکثیر هم در اختیار دانشجویان قرار می‌گیرند، بر مشکل کار و ناخوانا بودن متن می‌افزایند. برخی از استادان اینجا در فهم مطالب، صحبت، و... مشکل فراوان دارند، لذا نتیجه کار آنها هم خودبه‌خود مشخص خواهد بود.

هر مدرس، کتاب و درسی را به‌دلخواه در نظر می‌گیرد که این امر باعث شده است سطح دانش‌آموختگان یکسان نباشد. از این رو ضرورت دارد در تدریس و تخصیص کتاب مناسب برای هر سال و هر مقطع با گرایش‌های خاص، چاره‌ای اندیشیده شود.

۴. ایجاد دوره‌های ویژه جهت ادامه تحصیل فارغ‌التحصیلان این رشته در ایران، کمک مناسبی جهت پرورش مدرسان زبده‌ای خواهد بود که بعداً بتوانند در وطن خود مروج زبان فارسی باشند و این امر از اعزام استادان ایرانی به این کشورها جلوگیری می‌کند و در حقیقت در تقلیل هزینه‌ها مؤثر است.

۵. با توجه به حضور استاد تمام وقت زبان و ادبیات فارسی در برخی از کشورها،

می‌توان از شیوه آموزش از راه دور (دانشگاه پیام نور) سود برد تا دانشجویان آن کشورها بتوانند در رشته مورد علاقه ثبت‌نام کنند و ادامه تحصیل دهند و مدتی هم به عنوان کارآموزی به ایران بیایند تا در جو و فضای طبیعی زبان فارسی نیز قرار گیرند.

۶. برقراری گردهمایی‌های منظم و علمی مربوط به مسائل آموزش زبان فارسی.

۷. وجود برنامه پیشرفته تدریس فارسی و یکسان‌سازی برنامه‌ها در همه دانشگاه‌های خارج از کشور.

۸. تأسیس مرکز فرهنگ و زبان فارسی در شهرهایی که در آنها فارسی تدریس می‌شود. همان‌گونه که کشورهای مثل انگلیس، آلمان، فرانسه، اتریش، و... اقدام بر این امر کرده‌اند که طبق شواهد و شنیده‌ها موفق هم بوده‌اند. وجود این مراکز باعث می‌شود که علاوه بر پوشش دادن دانشجویان و انتشار دانشگاهی، سایر علاقه‌مندان هم جذب شوند.

در این مراکز می‌توان، کتابخانه‌های تخصصی و عمومی، وسایل کمک آموزشی، ماهواره، تلویزیون، نشریات، روزنامه‌ها و... دایر کرد که برطرف‌کننده نیازهای علمی تحقیقی علاقه‌مندان می‌شوند. همچنین با استفاده از فارغ‌التحصیلان بومی، می‌توان برای آنها در این مراکز ایجاد شغل کرد.

۹. مهم‌ترین عاملی که می‌تواند مشتاقان یادگیری زبان فارسی را بیشتر کند، ایجاد بازار کار برای آنهاست که این امر منوط به سرمایه‌گذاری مالی و هزینه کردن است، آن‌گونه که کشورهای دیگر از طریق سفارتخانه خود و یا سایر موارد اعمال می‌کنند.

بدیهی است دانشجویانی که در رشته‌ای درس می‌خوانند، می‌خواهند از تلاش خود بهره ببرند و بتوانند وارد بازار کار شوند. ولی وقتی اندوخته علمی آنها خریداری نداشته باشد، طبیعتاً سرخورده می‌شوند و ضمن رها کردن آن، به آموختن زبانی دیگر روی می‌آورند که زندگی آنها را تأمین کند. این ساده‌اندیشی است که تصور شود همه فارسی‌آموزان، برای زیبایی زبان فارسی و عشق و علاقه به فرهنگ فارسی، روی به آموزش و یادگیری زبان فارسی می‌کنند. در کنار این امر، آن‌گونه که خود می‌گویند، می‌خواهند زندگی کنند و از علمی که آموخته‌اند، در تأمین هزینه‌های زندگی خود استفاده کنند. اما وقتی زمینه مناسب نباشد، خودبه‌خود دل‌سرد می‌شوند و برخی مواقع در نیمه راه، مسیر را عوض می‌کنند و به یادگیری زبانی دیگر روی می‌آورند. حال که خداوند عنایت کرده و اینها داوطلبانه آموختن زبان فارسی را برگزیده‌اند، باید فکری

برای ادامه راه آنها کرد که این امر متلزم سرمایه‌گذاری و هزینه کردن است، از جمله استخدام آنها به صورت تمام وقت یا پاره وقت در مراکز ایرانی خارج از کشور که ارتباط با زبان فارسی دارند. و این همان کاری است که بقیه کشورها می‌کنند. از جمله در ترجمه کردن متون، در ازای پرداخت حق‌الزحمه ناچیزی می‌توان نظر آنها را جلب کرد. کشورهای دیگر، اعم از آسیایی، عربی، اروپایی و... با این عمل، سیل داوطلبان یادگیری زبان را از بین دانشجویان اکرایی به سوی خود سرازیر کرده‌اند. لذا باید پایگاه را محکم کرد و با اطمینان بخشیدن به مشتاقان یادگیری زبان فارسی، آنها را امیدوار کرد که این راه را ادامه دهند، نه این‌که در نیمه راه و یا پایان تحصیلات به خاطر سیر کردن شکم خود دست از همه چیز بکشند.

۱۰. نکته مهم و اساسی و آخرین سخن این است که باید امر تدریس و گسترش زبان فارسی تحت نظارت یک واحد مستقل درآید و از این پراکندگی که هرکس خود را صاحب حق و وظیفه می‌داند و بالطبع، خواسته‌ها و سلاطین مختلف نیز اعمال می‌شود، باید پرهیز کرد؛ زیرا از پیشرفت و یکسان‌سازی کار می‌کاهد. اگر گسترش زبان فارسی در خارج از کشور یک متولی داشته باشد، کارها سهل‌تر و راه هموارتر خواهد بود. هم مدرس می‌داند که چه بکند و به چه کسی پاسخگو باشد و هم متولی مورد نظر وظیفه خود را بهتر می‌شناسد و کار را به دیگری احواله نمی‌دهد.

شعبه پژوهش‌های علمی و مطالعات فرهنگی

مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی
مجمع‌العلماء